

TARPTAUTINĖS KONFERENCIJOS
„KONSTITUCINĖ DIMENSIJA“
MEDŽIAGA

KONSTITUCIJA KAIP TEISĖ BE SPRAGŲ

Egidijus Kūris *

*Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas
Gedimino 36, 01104 Vilnius
Telefonas 212 63 98
Elektroninis paštas mailbox@lrkt.lt*

Pateikta 2006 m. spalio 25 d., parengta spausdinti 2006 m. lapkričio 10 d.

Santrauka. Straipsnyje aptariama Lietuvoje jau susiformavusi nauja konstitucinės teisės paradigma, kurią apibūdina Konstitucinio Teismo aktų „pakylėjimas“ į konstitucinės teisės šaltinių lygį, pašalinimas iš konstitucinės teisės šaltinių sistemos visų kitų aktų, išskyrus pradinį konstitucinį dokumentą (su vėlesnėmis pataisomis) bei Konstitucinio Teismo aktus, ir oficialus gyvosios Konstitucijos idėjos įvirtinimas. Šią paradigmą sustiprina argumentai, kad Konstitucija yra ne tekstas (kaip ir teisė apskritai), o tai, kas slypi už teksto ir ką tas tekstas (iš)reiškia. Konstitucinė teisė, kitaip nei ordinarinė, neturi spragų. Pateikiami atitinkami pavyzdžiai iš Konstitucinio Teismo jurisprudencijos.

Pagrindinės sąvokos: konstitucija, konstitucinės teisės šaltiniai, oficialioji konstitucinė doktrina, teisės spragos.

Prieš penkerius metus pristatydamas lietuvių skaitytojui Giovannio Sartorio knygą *Lyginamoji konstitucinė inžinerija* jos žangos straipsnyje rašiau, kad mūsų šalyje „konstitucinis diskursas kol kas yra labai neaktyvus, neakademiškas, rinkimiškai proginis ir gana siauro spektro“ [1]. Šiandien taip teigti jau negalėčiau. Išties Konstitucija minima įvairiuose kontekstuose, politiniame taip pat (galbūt net dažniausiai). Bet vien dažnas Konstitucijos minėjimas, juo labiau konstitucingumo eksploatavimas politiniame diskurse nereiškia, kad Lietuvoje teisinis mąstymas jau yra grindžiamas konstitucionalistinėmis nuostatomis, laisvomis nuo iš sovietinio kamufliažinio konstitucionalizmo paveldėtų mitų ir stereotipų, kuriuos, deja, „efektyviai“ palaiko gana žema mūsų visuomenės teisinė kultūra. Kita vertus, negalima nepastebėti, kad daugelio mūsų anksčiau vyravusių

Konstitucijos sampratos stereotipų ir mitų jau esame atsikratę.

Trumpai apibendrinant, dar neseniai vyravusi konstitucinės teisės paradigma per pastarąjį dešimtmetį sugriuvo [2] (tikėtina, kad negrįžtamai, nebent politinis procesas pateiktų siurprizų, susijusių su konstitucinės justicijos erdvės apribojimu). Šiuo atžvilgiu konstitucinės teisės paradigmos transformavimasis Lietuvoje iš esmės nesiskiria nuo to, kuris įvyko kituose pokomunistiniuose kraštuose. Turiu galvoje ne atskirų konstitucinių institutų sampratos (kuri galėjo ir nepakisti), o radikalų pačios konstitucinės teisės, kaip visumos ir dides-

* Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininkas, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto profesorius.

nės sistemos dalies, sampratos pasikeitimą, kurį nulėmė Konstitucijos, kaip tiesiogiai taikomo akto, klauzulės įtvirtinimas bei įgyvendinimas (Konstitucijos 6 str. 1 d.) ir su tuo susijęs teisminis Konstitucijos aiškinimas – Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje formuojama oficiali konstitucinė doktrina.

Ankstesnėje konstitucinės teisės paradigmoje (kurios atspindžių dar gausu ir šiuo metu pasirodančiuose moksliniuose straipsniuose) konstitucinė teisė buvo traktuojama kaip viena iš teisės šakų, turinčių savo aiškiau arba ne taip aiškiai identifikuojamą reguliavimo dalyką, paprastai apibrėžiamą išvardijant jo „elementus“: valstybės santvarką, rinkimų sistemą, žmogaus teises ir laisves, tautos ūkio sistemos pagrindus, biudžeto santvarkos pagrindus ir t. t. Toks išvardijimas buvo grynai deskriptyvus. Antai buvo galima be galo ginčytis, kiek tų „elementų“ yra ir kokie jie. Kokio nors juos vienijančio kriterijaus nebūtų buvę galima rasti, net jeigu būtų bandoma. Paminėtina ir tai, kad Konstitucija buvo suvokiama tik kaip vienas (tegu formaliai svarbiausias) iš konstitucinės teisės šaltinių – konstitucinis dokumentas, arba „pagrindinis įstatymas“, kuris, nors pripažįstamas svarbiu nacionaliniu simboliu bei ordinarinio teisinio reguliavimo orientyru, iš tikrųjų ne kažin ką reiškė, nes negalėjo būti taikomas be Konstitucijos nuostatas „sukonkretinančio“ bei „detalizuojančio“ teisinio reguliavimo įstatymais ir poįstatyminiais aktais. Konstitucinės teisės šaltiniais, be Konstitucijos, dar buvo skelbiami įstatymai (konstituciniai [3] ir paprastieji), poįstatyminiai aktai, tarptautinės sutartys ir kt. Šiuo atžvilgiu ribos tarp konstitucinės ir ordinarinės teisės iš esmės nebuvo, nes ne tik įstatymai ir poįstatyminiai aktai, bet ir Konstitucija yra bet kurios teisės šakos šaltiniai. Tai buvo nelyg konstitucinė teisė be konstitucionalizmo.

Naujoji konstitucinės teisės paradigma nuo ankstesnės radikaliai skiriasi bent trimis atžvilgiais: (i) Konstitucinio Teismo aktų „pakylėjimu“ į konstitucinės teisės šaltinių lygį; (ii) pašalinimu iš konstitucinės teisės šaltinių sistemos visų kitų aktų, išskyrus pradinį konstitucinį dokumentą (su vėlesnėmis pataisomis) bei Konstitucinio Teismo aktus; (iii) oficialiu gyvosios Konstitucijos idėjos įtvirtinimu. Šios naujosios konstitucinės teisės paradigmos charakteristikos sietinos su Konstitucinio Teismo jurisprudencija. Beje, tuo metu, kai Konstitucijoje buvo numatytas Konstitucinis Teismas, radikalus tuometinės konstitucinės teisės sampratos, kartu ir Konstitucijos sampratos, transformavimasis į kažką, ko Lietuva dar nebuvo turėjusi, bent jau politiniame diskurse iš esmės nebuvo prognozuojamas: nebuvo prognozuojama, kad Lietuvos Respublikos Konstitucija, kaip ir kiekvienos valstybės, turinčios konstitucingumo patikros tradiciją, taps jurisprudencine – ne maždaug pusantro šimto straipsnių (kurių dauguma yra itin bendro pobūdžio) rinkiniu, o – minėtu rinkiniu plus Konstitucinio Teismo aktais, kuriuose pateikiami tų straipsnių išaiškinimai – oficialioji konstitucinė doktrina. Tezė, kad Konstitucijos yra tiek, kiek yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas [4] (aišku, tai hiperbolė ir metafora), tuo metu dar negalėjo būti ištarta.

Perėjimas prie naujosios konstitucinės teisės paradigmos – tai iš esmės grįžimas prie vakarietiškos konstitucionalizmo idėjos, kurią nuo Johno Marshallo laikų galima redukuoti (su tam tikromis neesminėmis modifikacijomis, pavyzdžiui, Hanso Kelseno „grynojoje teisės teorijoje“ arba Aharono Barako jurisprudencijoje) į tris paprastus postulatus: (i) konstitucija yra viršesnė už įstatymą; (ii) teisės aktas, prieštaraujantis konstitucijai, negalioja; (iii) jeigu teisės aktas negalioja, jis neturi būti taikomas [5]. Šiuo atžvilgiu konstitucionalizmas – tai konstituciocentrizmas [6], visos teisės orientavimas į *Grundnorm*, t. y. pamatinę normą (tiksliau normų „rinkinį“).

Šiandien minėtų postulatų jau niekas nekvestionuoja. Tai, kas retkarčiais dar yra Lietuvoje kvestionuojama (iš esmės tik politiniuose debatuose), yra Konstitucinio Teismo kompetencija oficialiai aiškinti Konstituciją. Akivaizdu, kad bet kokia teisės akto atitiktis Konstitucijai patikra savaime suponuoja, viena, tame akte nustatyto teisinio reguliavimo aiškinimą, antra, Konstitucijos aiškinimą; taip pat akivaizdu, jog vienas iš teisinės valstybės ir teisingumo reikalavimų yra reikalavimas panašias bylas spręsti panašiai [7], todėl Konstitucijos išaiškinimais (oficialia doktrina), pateiktais vienoje konstitucinės justicijos byloje, būtina vadovautis sprendžiant kitas konstitucinės justicijos (ir ne tik konstitucinės justicijos) bylas. Bet neretai šiuos dalykus tenka įrodinėti „papildomai“, nors (ypač turint galvoje, kad visa tai jau seniai yra įrodyta) ginčytis tenka iš esmės ne su teisiniais argumentais kaip *ultima ratio*, o su interesais (pirmiausia politiniais), kurie, tiesa, paprastai taip pat yra „apipinami“ argumentais, bet dėl to jais netampa.

Kartais kvestionuojama ir tai, kad Konstitucinis Teismas yra teismas. Tiesa, retas profesionalus teisininkas pasirašytų po šitokia odiozine „abejone“, tačiau šiuo klausimu Lietuvoje esama ne tik konstitucinės teorijos, bet ir konstitucinės jurisprudencijos, beje, unikali, nes, atrodo, jokiaje konstitucinėje demokratijoje jokiam konstituciniam teismui neteko spręsti bylos, analogiškos tai, kurioje buvo priimtas Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas [8]. Joje pareiškėjas – Seimo narių grupė pasiūlė Konstituciniam Teismui „susinaikinti“ (atleiskite už metaforą). Toje byloje buvo ginčijami Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies, pagal kurią Konstitucinis Teismas yra savarankiškas ir nepriklausomas teismas, atitiktis Konstitucijai. Ši antikonstitucingumo prielaida buvo argumentuojama tuo, kad Konstituciniam Teismui skirtos nuostatos yra išdėstytos ne Konstitucijos IX skirsnyje „Teismas“, o kitame, VIII, skirsnyje „Konstitucinis Teismas“, taigi, pareiškėjo teigimu, Konstitucinis Teismas nėra teismas; vadinasi, jis nevykdo valstybės valdžios, nes pagal Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalį valstybės valdžią vykdo, *inter alia*, Teismas, o ne Konstitucinis Teismas; o jeigu Konstitucinis Teismas nevykdo valstybės valdžios, tai ir paklusti jo nutarimams (*inter alia*, juose suformuluotai oficialiajai konstitucinei doktrinai) esą nėra privalu. Ši argumentų seka ignoruoja Konstitucinio Teismo, kaip teismo ir kaip valstybės valdžios instituci-

jos, teisminę prigimtį, kurią rodo, *inter alia*: Konstitucinio Teismo pavadinimas (Konstitucinis Teismas kaip Teismas Konstitucijoje yra įvardytas neatsitiktinai – Konstitucijos kūrėja Tauta jį traktavo kaip teisminę instituciją; minėtame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad „valstybės valdžios institucija, kuri pačioje Konstitucijoje yra įvardyta kaip teismas, savo konstitucine prigimtimi negali būti ne teismas, t. y. ne teisminė institucija“); Konstitucinio Teismo formavimo tvarka (Konstitucinis Teismas, kaip ir kitos teisminės valdžios institucijos, yra formuojamas ne politiniu, o profesiniu pagrindu); Konstitucinio Teismo teisėjų veiklos principai ir garantijos (Konstitucinio Teismo teisėjai, eidami savo pareigas, yra nepriklausomi nuo jokios valstybinės institucijos, asmens ar organizacijos ir vadovaujasi tik Konstitucija; prieš pradėdami eiti savo pareigas Konstitucinio Teismo teisėjai prisiekia; jie turi asmens neliečiamybės teisę; jų įgaliojimai nutrūksta tik Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintais pagrindais); Konstitucinio Teismo teisėjams taikomi darbo ir politinės veiklos apribojimai, numatyti teismų teisėjams; Konstitucinio Teismo funkcija – konstitucinė teisminė kontrolė; Konstitucinio Teismo „veiklos forma“ (konstitucinės justicijos bylas Konstituciniame Teisme gali inicijuoti tik tam tikri subjektai ir tik laikydamiesi įstatyme nustatytų taisyklių; konstitucinės justicijos bylą Konstitucinis Teismas nagrinėja laikydamasis konstitucinės teisenos (t. y. teismo proceso) taisyklių); Konstitucinio Teismo sprendimų teisinė galia (jais gali būti sustabdytas teisės aktų galiojimas, nutrauktas teisės aktų taikymas, jie priimami valstybės vardu ir galioja visoje šalies teritorijoje, yra galutiniai ir privalomi visoms valstybės valdžios institucijoms, visiems pareigūnams ir piliečiams).

Minėtame Konstitucinio Teismo nutarime (kuriam, suprantama, konstatuotas ginčijamų nuostatų neprieštaravimas Konstitucijai), *inter alia*, pabrėžiama, kad „pareiškėjo daroma prielaida esą Konstitucinis Teismas nėra teismas ir nevykdo valstybės valdžios, visiškai nederina su valdžios samprata, Konstitucinio Teismo įgaliojimais, kurie yra nustatyti Konstitucijoje. Tai, kad Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją turi įgaliojimus pripažinti kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų – Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės – teisės aktus prieštaraujančiais aukštesnės galios teisės aktams, pirmiausia Konstitucijai, ir taip panaikinti šių aktų teisinę galią bei visam laikui pašalinti šiuos teisės aktus iš Lietuvos teisės sistemos, tai, kad tik Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją – pateikti Konstitucijos nuostatų sampratą, kuri saisto visas teisės aktus leidžiančias bei visas teisę taikančias institucijas, taip pat ir Seimą – Tautos atstovybę, akivaizdžiai liudija, kad Konstitucinis Teismas negali būti ne valstybės valdžią įgyvendinanti institucija. Pareiškėjo daroma prielaida, kad Konstitucinis Teismas nėra teismas ir nevykdo valstybės valdžios, yra visiškai iracionali, ji ne tik nesiderina su valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų konstitucine samprata, bet pakerta ir paties pareiškėjo prašymo šioje konstitucinės justicijos byloje *raison d'être*, nes jeigu, kaip teigia pareiškėjas, Konstitucinis Teismas nėra teismas ir

nevykdo valstybės valdžios, nesuprantama, kodėl pareiškėjas kreipiasi būtent į šį teismą prašydamas iširti, ar Konstitucijai neprieštarauja vienos iš valstybės valdžią (šiuo atveju – įstatymų leidžiamąją valdžią) įgyvendinančių institucijų – Seimo išleistas teisės aktas“.

Vis dėlto ta konstitucinės justicijos byla (nepaisant jos „išskirtinumo“ lyginamosios konstitucinės jurisprudencijos aspektu) gali būti vertinama ir kaip sudariusi dar vieną galimybę naująją konstitucinės teisės paradigmą sustiprinti atviru argumentavimu, nukreiptu į vieno iš stereotipų griovimą – stereotipo, kad Konstitucija yra tik tekstas, tad jeigu kas nors Konstitucijoje „neparašyta“, to joje ir nėra, o jeigu „parašyta“, tai turi būti skaitoma pažodžiui, už teksto nematant prasmės, už pavienių nuostatų nematant visumos, kitaip tariant, už Konstitucijos raidės nematant jos dvasios. Šiuo atveju pareiškėjas pažodžiui skaitė ne Konstitucinio Teismo pavadinimą, o Konstitucijos skyrių pavadinimus ir 111 straipsnio 1 bei 2 dalis, kuriose Konstitucinis Teismas nėra minimas.

Šiame kontekste pažymėtina, kad lingvistinis (verbalinis) teisės aiškinimas yra tik vienas iš teisės aiškinimo metodų; jo negalima suabsoliutinti; tai dar nuo Karlo Friedricho von Savigny laikų (t. y. nuo XIX a. pradžios) yra visuotinai pripažinta maksima (beje, ne kartą *expressis verbis* pabrėžta ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje) [9]. Vis dėlto ši maksima kartais yra ignoruojama ne tik konstituciniame diskurse (kuris nebūtinai, kaip aptartuoju atveju, turi būti politiškai motyvuotas), bet ir teisminėje praktikoje. Pateiksiu tik vieną pavyzdį. Teisinėje valstybėje negali būti teisinės situacijos, kai asmuo, manantis, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, negalėtų jų ginti teisme. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje eksplicitiškai įtvirtinta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Tačiau Lietuvos Respublikos (kitai nei daugelio Europos konstitucinių demokratijų) Konstitucija nenumato individualaus kreipimosi į Konstitucinį Teismą; čia asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, ir Konstitucinio Teismo „tarpininkas“, taigi ir konstitucinės justicijos bylos iniciatorius yra teismas, pagal savo kompetenciją nagrinėjantis atitinkamą bylą; būtent tam teismui turi kilti „autentiška“ abejonė, ar taikytinas teisės aktas neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia*, Konstitucijai. Tačiau dažnai (kad būtų galima teigti, jog tai yra vyraujanti praktika, reikėtų išsamesnio tyrimo) administraciniai teismai, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 16 straipsnio 2 dalimi (2003 m. balandžio 4 d. redakcija) [10], pagal kurią administracinių bylų kompetencijai nepriskiriama tirti, *inter alia*, Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos) veikla, atsisako priimti skundą (prašymą), kuriame ginčijamas Vyriausybės akto teisėtumas (konstitucingumas), nes Vyriausybės aktų teisėtumas (konstitucingumas) Konstitucijoje yra priskirtas ne administracinių teismų, o Konstitucinio Teismo kompetencijai. Iš visų girdėtų atsakymų kaip tokiu atveju asmeniui, manančiam, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, bene labiausiai pritrenkiantis buvo toks (beje, girdėtas iš teisėjo, kuris

pats yra pateikęs Konstituciniam Teismui ne vieną „rezultatyvą“ prašymą): nors asmuo negali Konstituciniame Teisme tiesiogiai ginčyti Vyriausybės akto teisėtumo, jis tai gali pabandyti padaryti per atitinkamoje rinkimų apygardoje išrinktą Seimo narį. Tai bent teisė ginti savo pažeistas teises!

Su tuo, kad Administracinių bylų teisenos įstatyme šiuo atžvilgiu yra spraga, galima būtų sutikti. Tačiau Konstitucija – tiesiogiai taikomas aktas, ji leidžia kvestionuoti konstitucingumo aspektu bet koki ordinarinį teisinį reguliavimą – ne tik atitinkamame ordinarinės teisės akte eksplicitiškai arba implicitiškai įtvirtintas nuostatas, bet ir jų nebuvimą, t. y. teisės spragas. Pačioje Konstitucijoje nėra spragų. Tuo Konstitucija skiriasi nuo visų kitų teisės aktų, konstitucinė teisė – nuo visų ordinarinės teisės šakų. Konstitucijos tekstas, tiesa, nutyli daug ką. Tačiau Konstitucija – ne tekstas, kaip ir teisė apskritai; Konstitucija ir teisė yra atitinkamo teksto prasmė, t. y. tai, kas slypi už teksto ir ką tas tekstas (iš)reiškia. Pacituosiu gana ilgą Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimo [11] ištrauką:

„Konstitucija, kaip teisės aktas, yra išreikšta tam tikra tekstine forma, turi tam tikrą kalbinę išraišką. Tačiau taip, kaip teisės negalima traktuoti vien kaip teksto, kuriame *expressis verbis* yra išdėstytos tam tikros teisinės nuostatos, elgesio taisyklės, taip ir Konstitucijos, kaip teisinės realybės, negalima traktuoti vien kaip jos tekstinės formos, negalima suvokti Konstitucijos vien kaip eksplicitinių nuostatų visumos. Konstitucija yra vientisas aktas (Konstitucijos 6 str. 1 d.). Pati Konstitucijos, kaip aukščiausios teisinės galios akto, prigimtis, konstitucingumo idėja suponuoja tai, kad Konstitucijoje negali būti ir nėra spragų, vadinasi, negali būti ir nėra tokio žemesnės galios teisės aktuose nustatyto teisinio reguliavimo, kurio nebūtų galima vertinti jo atitikties Konstitucijai atžvilgiu. Konstituciją, kaip teisinę realybę, sudaro įvairios nuostatos – konstitucinės normos ir konstituciniai principai, kurie įvairiose Konstitucijos formuluotėse yra tiesiogiai įtvirtinti arba yra iš jų išvedami. Vieni konstituciniai principai yra įtvirtinti *expressis verbis* suformuluotose konstitucinėse normose, kiti, nors ir nėra jose įtvirtinti *expressis verbis*, jose atsispindi ir yra išvedami iš konstitucinių normų, taip pat iš kitų šiose normose atsispindinčių konstitucinių principų, iš konstitucinio teisinio reguliavimo visumos, iš Konstitucijos, kaip svarbiausių valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos vertybių sistemą įtvirtinančio ir ginančio, visai teisės sistemai gaires nubrėžiančio akto, prasmės. Tarp konstitucinių principų ir konstitucinių normų negali būti ir nėra priešpriešos, visos konstitucinės normos ir konstituciniai principai sudaro darnią sistemą. Būtent konstituciniai principai organizuoja į darnią visumą visas Konstitucijos nuostatas, neleidžia, kad Konstitucijoje būtų vidinių prieštaravimų ar tokio jos aiškinimo, kai iškreipiama ar paneigiama kurios nors Konstitucijos nuostatos prasmė, kuri nors Konstitucijoje įtvirtinta ir jos ginama vertybė. Per konstitucinius principus atsiskleidžia ne tik Konstitucijos raidė, bet ir jos dvasia – tos vertybės ir siekiai, kuriuos Tauta Konstitucijoje įtvirtino pasirinkusi tam tikrą jos nuostatų tekstinę

formą, kalbinę išraišką, nustačiusi tam tikras Konstitucijos normas, eksplicitiškai arba implicitiškai įtvirtinusi tam tikrą konstitucinį teisinį reguliavimą. Tad priešpriešos negali būti ir nėra ne tik tarp konstitucinių principų ir konstitucinių normų, bet ir tarp Konstitucijos dvasios ir Konstitucijos raidės: Konstitucijos raidės negalima aiškinti ar taikyti taip, kad būtų paneigiama Konstitucijos dvasia, kuri gali būti suvokta tik konstitucinį teisinį reguliavimą matant kaip visumą ir tik įvertinus Konstitucijos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį. Konstitucijos dvasią išreiškia konstitucinio teisinio reguliavimo visuma, visos jos nuostatos – ir Konstitucijos tekste tiesiogiai išdėstytos Konstitucijos normos, ir Konstitucijos principai, taip pat ir tie, kurie išplaukia iš konstitucinio teisinio reguliavimo visumos ir Konstitucijos, kaip svarbiausių Tautos vertybių sistemą įtvirtinančio ir ginančio, visai teisės sistemai gaires nubrėžiančio akto, prasmės.

<...> Konstitucijos negalima aiškinti vien pažodžiui, vien taikant lingvistinį (verbalinį) metodą. Aiškinant Konstituciją privalu taikyti įvairius teisės aiškinimo metodus: sisteminių, bendrųjų teisės principų, loginių, teologinių, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinių, lyginamųjų ir kt. Tik šitaip – visapusiškai – aiškinant Konstituciją galima sudaryti prielaidas realizuoti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį, užtikrinti, kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, kad nebus paneigta Konstitucijos dvasia ir kad gyvenime bus įtvirtintos tos vertybės, kuriais Tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją“.

Ši metodologinė pozicija, taip atvirai išdėstyta Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime, sulaukė daug komentarų (taip pat ir neigiamų), daugiausia dėl su politika susijusio bylos turinio (draudimas asmeniui, pašalintam iš pareigų apkaltos tvarka, būti renkamam Respublikos Prezidentu). Bet visiškai tokia pačia principine nuostata, nors atskirai neaptariant sprendimo metodologijos, buvo nuosekliai vadovaujama ir ankstesniuose, taip pat didelį atgarsį sukėlusiuose Konstitucinio Teismo nutarimuose. Šiame kontekste paminėtini Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. [12] ir 2003 m. birželio 10 d. nutarimai [13] (skirti atitinkamai vietos savivaldai ir baudžiamajai atsakomybei už kontrabandą). Pirmajame iš jų buvo konstatuotas konstitucinis dvigubo mandato draudimo principas; antrajame – iš konstitucinio teisingumo išvedamas principas, kad teismas turi turėti įgaliojimus skirti mažesnę bausmę nei atitinkamos sankcijos žemutinė riba. Paminėtini ir Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose įtvirtintas bendrasis teisės principas *non bis in idem* [14], kuris, jeigu Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalis būtų aiškinama vien pažodžiui, niekaip ten negalėtų būti rastas. Ypač paminėtinas daugybėje Konstitucinio Teismo nutarimų nurodomas konstitucinis valdžių padalijimo principas. Šie konstituciniai principai, kaip ir daugelis kitų, suformuluotų Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje (pilietiškumo, atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio saugumo, tikrumo ir aiškumo, asmens ir visuomenės interesų derinimo, paveldėjimo teisės ir kt.), nėra *expressis verbis* įtvirtinti Konstitucijos tekste –

tačiau jie visi yra Konstitucijoje, traktuojamoje ne kaip formalus tekstas, o kaip teisinė realybė.

Tokia metodologinė pozicija, kai Konstitucija traktuojama kaip tam tikras vienas su kitu susijusių „persipynusių“, vienas kitą suponuojančių principų „tinklas“, leidžia užtikrinti Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes. Bet pagrįsti šią poziciją vien tikslingumo motyvais būtų akademiškai nekorektiška. Ją diktuoja pati konstitucionalizmo logika, pagal kurią visi ordinarinės teisės aktai, kad ir kokius santykius jie reguliuotų, gali būti verifikuojami jų santykio su Konstitucija atžvilgiu.

Ordinarinės teisės spragos yra dažnas reiškinys. Bene didžiausios problemos čia iškyla teismams. (Tai liudija ir minėta administracinių teismų praktika, paliekanti spragą, kurios neleidžia Konstitucija.) Šiuo atžvilgiu pažymėtina Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendime [15] suformuluota teisės spraga, *inter alia*, legislatyvinės omisijos – teisės spragos, kurią draudžia Konstitucija, doktrina, įgalinanti teismus tais atvejais, kai įstatymų leidėjas (kitas teisėkūros subjektas) nėra tam tikrų santykių sureguliuavęs, užpildyti teisės spragas atitinkamu individualiu atveju; tai turi būti daroma taikant aukštesnę teisę (pirmiausia Konstitucija) bei bendruosius teisės principus. Tačiau toks teismo sprendimas neatleidžia įstatymų leidėjo nuo priedermės atitinkamus santykius sureguliuoti teisiškai. Manytina, kad šis Konstitucinio Teismo nutarimas gali turėti reikšmės sprendžiant daugelį bylų dėl asmens ekonominių ir socialinių teisių, kurias atkurti (jeigu jos buvo pažeistos) būtų neįmanoma, jeigu įstatymų leidėjas vengtų atitinkamus santykius deramai sureguliuoti.

Vaizdžiai kalbant, Konstitucija yra „skėtis“, kuris uždengia viską – visą ordinarinę teisę, ir sukurtąją, ir tą, kuri turi būti sukurta, tačiau dėl kokių nors priežasčių nėra sukurta. Taigi konstitucinė teisė neturi kokio nors specifinio teisinio reguliavimo dalyko, kuris ją skirtų nuo kitų teisės sričių (šakų): visi santykiai, kurie yra arba gali būti reguliuojami ordinarinės teisės nuostatomis, kartu yra ir konstitucinės teisės reguliavimo dalyko „elementas“. Nuo ordinarinės teisės ji skiriasi ne pagal reguliavimo dalyką, o pagal galią. Tik tokia Konstitucijos samprata suponuoja galimybę bet kokią teisinį reguliavimą tikrinti atitikties Konstitucijai atžvilgiu.

Tai nereiškia, kad įstatymų leidėjas arba kitas teisėkūros subjektas, reguliuodamas tam tikrus santykius, neturi diskrecijos – tokią diskreciją jis turi, tačiau tik kiek nubrėžia Konstitucija. Būtent dėl to politinių klausimų doktrina, kadaise tokia populiari JAV ir beveik nepripažinta kontinentinėje Europoje, reiškia ne tai, kad tam tikrų sprendimų (jų priėmimo) Konstitucija nereguliuoja, o tai, kad politinė valdžia turi konstitucinį leidimą veikti ir priimti sprendimus atitinkamoje srityje, aišku, paisydama Konstitucijos.

PASTABOS IR NUORODOS

1. E. Kūris. Konstitucija pagal Sartori // G. Sartori. Lyginamoji konstitucinė inžinerija: Struktūrų, paskatų ir rezultatų tyrimas / Vertė E. Kūris. Kaunas: Poligrafija ir in-

formatika, 2001. P. 12. Ilgesnė citata yra tokia: „Lietuvoje ji [t. y. G. Sartori knyga] ateina į visuomenę, kurioje konstitucinis diskursas kol kas yra labai neaktyvus, neakademiškas, rinkimiškai proginis ir gana siauro spektro. Daugelis klausimų apskritai nėra diskutuojami, o tai, ko turime su kaupu, neretai yra arba įstatymų perpasakojimai (tarsi konstitucija galėtų būti aiškinama remiantis įstatymais, o ne atvirkščiai), arba, nors savaime įdomūs ir profesionalūs, bet su dabartimi nedaug ką bendra turintys kelių dešimtmečių senumo konstitucinių procesų tyrinėjimai, arba pagaliau savotiški užkeikimai, kaip antai tirados apie žodžio ir spaudos laisvę (aišku, neginčijamai svarbų demokratijos elementą), apie Lietuvos, kaip teisinės valstybės, tradicijas (nors joms dar tik dedami pamatai), apie tai, kiek reikia apskričių ir ar iš viso reikia, ir t. t. Na, žinoma, nėra taip blogai: konstitucinis diskursas kaip žolė pirma turi užimti visą lauką, kad galėtų suvežėti. Ir kaip tik šiuo požiūriu Sartorio knyga yra itin naudinga. Pirmiausia – politikams ir į politiką linkusiems teisininkams: konsekvencionalistinis požiūris, kurį labai karštai propaguoja knygos autorius, turėtų skatinti prieš pateikiant bet kokios konstitucinės reformos idėją apsvarstyti padarinius, sugretinti siūlomus teisinius mechanizmus su visuomenės diferenciacijos „būkle“, socialiniais ir politiniais lūžiais, partine sistema, pabandyti numatyti padarinius ir kontrapriemonės galimybės neigiamiems padariniams neutralizuoti. Reformas daryti linksma, bet nepartartina išeiti į liūtį be skėčio. Jeigu apie tai būtų daugiau galvojama, gal būtų bent šiek tiek atsargiau išsakomi siūlymai modeliuoti itin lengvą parlamento paleidimo konstitucinį mechanizmą arba įtvirtinti asmeninę (?) teisinę (?) valstybės vadovo atsakomybę už jo promulguojamus parlamento priimtus įstatymus ir už visą (?) teisėkūros procesą, netgi už visą vertybių sistemą (?), suteikti galimybę piliečiams (?) Prezidentą (?) patraukti į teismą (?), jeigu jo pasirašytas ir paskelbtas įstatymas po tam tikro laiko (o po kokio?!) pasirodė (kas tai nustatė?!) esąs žalingas (kam?!).“ (Citatoje esančios nuorodos čia praleistos.)

2. Apie konstitucinės teisės paradigmos radikalų pasikeitimą Lietuvoje plačiau esu rašęs: E. Kūris. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003. Nr. 3; Id. Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis // Justitia. 2003. Nr. 3–4; Id. Rulings of the Constitutional Court of Lithuania as Sources of Law // Demokratik dəyərlər in müdafiəsində Konstitusiyaya Məhkəməsinin rolü / Rol' Konstitucionnogo suda v zaščite demokratičeskich cennostej / Role of the Constitutional Court in Protection of Democratic Values. Bakı: „Azərbaycan“ nəşriyyatı, 2004. Šios ir kitose dviejose pastraipose panaudoti fragmentai iš minėtų publikacijų.
3. Oficialią konstitucinę konstitucinių įstatymų doktriną žr.: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“ (Žin., 2001, Nr. 29–938, Nr. 30); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies

- (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2003, Nr. 19-828); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis“ (Žin., 2006, Nr. 30-1050).
4. **E. Kūris.** Konstitucija ir jos aiškinimas // Politologija. 1990. Nr. 2. P. 9.
5. **M. Troper.** Marshall, Kelsen, Barak and the Constitutionalist Fallacy // International Journal of Constitutional Law, 2005, Vol. 3, No. 1, p. 26.
6. **Plačiau žr.: E. Jarašiūnas.** Konstitucija ir įstatymas: Kelios interpretavimo problemos // V. Rinkevičius (sud.). Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002.
7. **Plg.: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas** „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ (Žin., 2004, Nr. 181-6708); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr. 36-1292); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 74 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas“ 11 straipsnio 3 dalies 13 punkto (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 17 straipsnio 1, 3 dalių (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 dalies (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 18 straipsnio 3 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 10 d. dekreto Nr. 2048 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ 1 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr. 51-1894).
8. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas** „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr. 65-2400)
9. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. birželio 23 d. nutarimas** „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 852 „Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ patvirtintos Namų perdavimo bendrijai tvarkos 2.1.2 papunkčio ir 3 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo 20 straipsnio 3 daliai“ (Žin., 1999, Nr. 56-1813); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 1999, Nr. 96-2769); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 ir 4 dalių, 9 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 4 dalies, 22 straipsnio 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies 5 bei 11 punktų, 26 straipsnio 3 dalies 7 punkto, 31 straipsnio 2, 4 dalių ir 6 dalies 2 punkto, 37 straipsnio 4 dalies, 45 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 1999, Nr. 101-2916); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. vasario 4 d. nutarimu Nr. 128 „Dėl valstybės paramos žuvusių pasipriešinimo 1940–1990 metų okupacijoms dalyvių šeimoms“ patvirtintos vienkartinį pašalpų už žuvusius ar mirusius tardymo ar kalinimo metu 1940–1990 metų ginkluoto pasipriešinimo (rezistencijos) dalyvių – karių savanorių ir neginkluoto pasipriešinimo (rezistencijos) dalyvių – laisvės kovų dalyvių išmokėjimo jų šeimoms tvarkos 1 ir 3.3 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės paramos žuvusių pasipriešinimo 1940–1990 metų okupacijoms dalyvių šeimoms įstatymo 2 straipsnio 2 daliai (1998 m. spalio 6 d. redakcija) ir 4 straipsniui“ (Žin., 19-594); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksnių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2004,

Nr. 49-1600); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2004, Nr. 85-3094); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2004, Nr. 105-3894); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ (Žin., 2004, Nr. 181-6708); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2005, Nr. 63-2235); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. birželio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 15 d. nutarimo Nr. X-131 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjų paskyrimo“ 2 straipsnio, Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekretu Nr. 237 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti R. K. Urbaitį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ ir Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 17 d. nutarimo Nr. X-138 „Dėl R. K. Urbaičio atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2005, Nr. 71-2561); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr. 7-254); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr. 36-1292); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 73 straipsnio 3 dalies (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr. 38-1349); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties

Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr. 65-2400); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr. 102-3957).

10. Žin. 2003, Nr. 38-1675.

11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2004, Nr. 85-3094).

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2003, Nr. 19-828).

13. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2003, Nr. 57-2552)“ Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2003, Nr. 57-2552).
14. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2001 m. gegužės 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 130² straipsnio (1994 m. liepos 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2001, Nr. 39-1373); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. spalio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2001, Nr. 85-2977); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 dalies (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai“ (Žin., 2003, Nr. 68-3094); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ (Žin., 2004, Nr. 181-6708); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163² straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2005, Nr. 134-4819); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų iširti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr. 7-254).
15. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas „Dėl teisenos byloje pagal pareiškėjo – Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo prašymą iširti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, ar Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsniui, 30 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisės saugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ 1 punktas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 1 straipsniui, 5 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, nutraukimo“ (Žin., 2006, Nr. 88-3475).

THE CONSTITUTION AS LAW WITHOUT GAPS

Egidijus Kūris *

Constitutional Court of the Republic of Lithuania,
Institute of International Relations and Political Science,
Vilnius University

Summary

The article deals with the new paradigm of constitutional law which has replaced the one inherited from the Soviet and early post-Soviet period. This new paradigm is characterised by, inter alia, the elevation of the acts of the Constitutional Court to the level of sources of constitutional law; elimination from the system of sources of constitutional law of all other sources except the original Constitutional document (as later amended) and the acts of the Constitutional Court. This paradigm is enforced by the arguments that the Constitution is not a text but that what is behind the respective text and what this text represents. The Constitution, perceived in such way, is free of gaps. Examples from the Constitutional Courts jurisprudence are provided.

* President of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, Prof. Dr.